

ks. dr hab. Grzegorz Sokołowski, prof. PWT
Kierownik Katedry Katolickiej Nauki Społecznej i Socjologii Religii
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

Recenzja
**rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa „Ekologia w duszpasterstwie parafialnym. Studium pastoralne w świetle nauczania papieża po Soborze Watykańskim II”,
Warszawa 2022, ss. 235,**
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego w Katedrze Teologii Pastoralnej i Nauki Pomocniczych UKSW w Warszawie

W związku z konferencją Narodów Zjednoczonych w Sztokholmie na temat środowiska w 1972 r. papież Paweł VI przestrzegał przed „ślepych naporem postępu materialnego” i upadkiem „szacunku dla biosfery”. Na temat ekologii wypowiedzieli się również kolejni papieże Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek, który jest pierwszym papieżem nadającym problematyce ekologii centralne znaczenie. W encyklice „Laudato si” wyeksponowany jest temat ekologii integralnej, którą można najkrócej określić jako kompleksową troskę o dzieło stworzenia. Tam, gdzie rośnie świadomość powszechnej komunii stworzeń, wzrasta również potrzeba ekologii integralnej. Mówił o tym już papież Benedykt XVI: „Wierzący dostrzega w przyrodzie cudowny owoc stwórczego działania Boga, z którego człowiek może korzystać w sposób odpowiedzialny, aby zaspokoić swe słuszne potrzeby - materialne i niematerialne - z poszanowaniem wewnętrznej równowagi samego stworzenia. Jeśli brak takiej wizji, człowiek traktuje naturę jak nietykalne tabu albo - przeciwnie - dopuszcza się wobec niej nadużyć. Obydwie te postawy nie są zgodne z chrześcijańską wizją natury, będącej owocem stworzenia Bożego” (*Caritas in veritate*, nr 48). Świeckie nurty ekologii troszczą się o naturę, lecz często nie interesując się losem człowieka. Papież Franciszek konstruując fundamenty pod „ekologię integralną” wzywa do troski o godność osoby ludzkiej i poszanowanie jej praw na każdym etapie życia. Ta koncepcja wyrasta z chrześcijańskiej antropologii, w równym stopniu jest przeciwna niszczeniu biologicznego ekosystemu, co antykoncepcji, aborcji czy in vitro. Ekologia integralna przyznaje człowiekowi należne miejsce w ekosystemie rozumianym zarówno jako sfera ożywiona, nieożywiona, ale też jako ekosystem społeczny, czyli przestrzeń kulturowa, w której człowiek rodzi się i funkcjonuje. Nerozerwalnie połączone są w tej idei troska o naturę, sprawiedliwość wobec biednych, zaangażowanie społeczne i pokój wewnętrzny.

Do nauczania Kościoła w kwestii ekologii odnosi się rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa „Ekologia w duszpasterstwie parafialnym. Studium pastoralne w świetle nauczania papieża po Soborze Watykańskim II”. Współczesne nauczania Kościoła w kwestiach społecznych stało się przedmiotem refleksji naukowej. Należy docenić aktualność podjętej tematyki, a także jej umiejscowienie w kontekście teologii pastoralno-praktycznej proponując konkretne działania ewangelizacyjne inicjowane we wspólnocie parafialnej.

1. Ocena metodologiczna rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wykazem skrótów oraz wstępem. Podsumowanie pracy zawarte jest w zakończeniu. Ponadto umieszczono bibliografię. Zastosowano zatem logiczny postęp procesu badawczego.

Wstęp zawiera jasno sformułowany problemy badawcze i cel dysertacji oraz metodę badawczą. Przedstawiono także, w sposób właściwy, literaturę źródłową. Autor zawarł uzasadnienie podjętego problemu oraz wskazał na jego oryginalność. Kryzys ekologiczny jest „znakiem czasów” doby współczesnej, dlatego Kościół, dążąc do zbawienia ludzi, rozumie swoją misję integralnie, zwracając na konieczność odnowy porządku doczesnego. Kościół realizuje swoją misję w konkretnej sytuacji historyczno-społecznej. Oryginalność dysertacji tkwi w podjęciu zagadnienia z zamiarem wskazania praktycznych postulatów dla duszpasterstwa ekoteologicznego. Praca ks. Volskisa jest zatem ważnym wypełnieniem niezbadanej dotychczas przestrzeni.

Zastosowanie metody dedukcyjnej świadczą o wysokich umiejętnościach badawczych Doktoranta. Autor ma świadomość interdyscyplinarności rozprawy. Kościół by dać odpowiedź na kryzys ekologiczny korzysta z dorobku nauk przyrodniczych, filozoficznych i społecznych. Z niezwykłą starannością dokonał analizy materiału źródłowego i przedstawienia syntezy. Dla zrozumienia nauczania Kościoła i nakreślenia jego społecznego tła ks. Volskis wykorzystał liczne opracowania biblijno-teologiczne oraz filozoficzno-etyczne. Wykazał się przy tym znajomością nauk społecznych i przyrodniczych. Wydobył zarówno z literatury źródłowej, jak i z bogatej literatury ekologiczno-społecznej, treści realizujące cel postawiony dla swojej rozprawy doktorskiej. Posiada ona niewątpliwie naukowy charakter.

W zakończeniu Autor nie tylko przedstawił zasadnicze wyniki badań, ale także zasugerował dalsze perspektywy poszukiwań naukowych w obrębie zaprezentowanego zagadnienia. Całość pracy dopełnia dobrze usystematyzowane, obszerna bibliografia. Pewną sugestią może być zachęta do użycia określenia „netografia” zamiast „strony internetowe”. Pod względem metodologicznym dysertację doktorską ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa należy ocenić wysoko. Doktorant wykazał się starannością i pracowitością w poszukiwaniu materiału do refleksji naukowej oraz jego usystematyzowaniu i analizowaniu. Precyzyjnie wyciągnął wnioski z przedstawionych wyników badań naukowych.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa zawiera cenne refleksje dotyczące ekoteologii i duszpasterstwa parafialnego w tym obszarze. Godnym podkreślenia jest ukazanie nauczania społecznego Kościoła w kwestiach ekologicznych w kontekście społecznym i pastoralnym.

Autor przedstawił rozważania teologiczne na temat stworzenia i harmonii porządku, zarówno kościelnego jak i społecznego, w którym znajduje się człowiek. Czyni to w świetle

paradygmatów teologii pastoralnej. Odślonięte zostały źródła motywów troski o środowisko oraz jej istota, co kształtuje dynamizm duszpasterski i ewangelizacyjny. Uwypuklona została ważna dla ekoteologii więź łącząca człowieka z Bogiem, wynikająca z faktu stworzenia. Człowiek wchodząc w komunie miłości z Bogiem odnajduje właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa. U podstaw troski o środowisko tkwi zatem godność człowieka stworzonego na obraz Boży. Następnie Autor dysertacji doktorskiej przedstawił w niej zaangażowanie człowieka w kształtowanie środowiska. Mimo, że jest ono darem Boga, domaga się zaangażowania ze strony człowieka. Uwidacznia się ono w respektowaniu, wynikających z godności człowieka, niezwykłych praw oraz rozwiązywania problemów w duchu dialogu. Zdaniem Autora respektowanie przez człowieka zasad moralnych i kierowanie się nimi w relacjach interpersonalnych stanowi gwarancję właściwego korzystania ze środowiska naturalnego. Współczesne prądy degradujące osobę ludzką stanowią zagrożenie także dla relacji pomiędzy człowiekiem a środowiskiem. Koncepcja człowieka jest zatem niezbędna do zagwarantowania ich właściwego ułożenia. Autor pokazał, że otwartość człowieka na Ewangelię i wartości z niej wypływające nie jest zagrożeniem dla ekologii, lecz pozostaje w służbie dla jej rozwoju.

W pierwszym rozdziale ks. mgr. lic. Oskaras Petras Volskis prezentuje ekologiczne znaki czasu w perspektywie duszpasterstwa parafialnego, uwzględniając współczesne problemy ekologiczne i związane z tym problemy społeczne: niszczenie środowiska naturalnego i ludzkiego, gospodarkę rabunkową, wykorzystywanie, niesprawiedliwość, kryzys migracyjny, głód, zagrożenia wobec życia i zdrowia człowieka. W drugim rozdziale Autor zaprezentował kwestie podstaw ekoteologii: uwzględnił zagadnienie stworzenia świata i człowieka, powołania człowieka i Kościoła, utraty pierwotnej harmonii w stworzeniu przez upadek i grzech indywidualny i społeczny, dążenia do zbawienia w Chrystusie przez jego Kościół. Kolejny rozdział omawia kwestie misji zbawczej w parafialnym duszpasterstwie proekologicznym w świetle funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Przez nawrócenie ekologiczne, głoszenie ewangelii życia, katechezę, wychowanie religijne i ewangelizację przywracana jest właściwa świadomość i postawa dzieci Bożych, powołanych do zbawienia właśnie przez uleczenie relacji ze Stworzycielem, Jego stworzeniem i innymi ludźmi. W rozdziale czwartym Autor omówił tematy działalności proekologicznych wewnątrz parafii w budowaniu świadomości ekologicznej, uczestniczenie w doraźnych akcjach parafialnych i poza nią, we współpracy parafii z władzami lokalnymi, krajowymi, różnymi organizacjami proekologicznymi w celu polepszenia świadomości ekologicznej wiernych i kondycji środowiska przyrodniczego.

Merytoryczna strona rozprawy jest poprawna. Na uwagę zasługuje podkreślenie kontekstu środowiska przyrodniczego, w którym funkcjonuje również wspólnota parafialna. Kościół realizując swoje zbawcze zadania nie zamyka się na doczesność, w której funkcjonuje człowiek dążący do zbawienia. Autor rozprawy podkreślił, że w świetle nauczania społecznego Kościoła ekologia jest jednym ze sposobów dialogu ze światem, a nawet ewangelizacji. Kościół chce dzielić się motywami wiary, przydatnymi do angażowania ludzi w działalność proekologiczną. Należy docenić, że polska teologia pastoralno-praktyczna nie pozostaje obojętna na sprawy ważne dla współczesnego świata, czego wyrazem jest oceniana rozprawa doktorska. Należy w tym miejscu wyrazić uznanie promotorowi dysertacji ks. prof. Janowi Kazimierzowi

Przybyłowskiemu, za podjęcie się, w kierowanej przez siebie katedrze, tak aktualnego i ważnego zagadnienia. Pokazania właściwej wizji ekologii, związanej z personalistyczną koncepcją człowieka, jest niezwykle ważnym zadaniem stojącym przed Kościołem i naukowo uprawianą teologią.

3. Ocena formalna rozprawy

Dysertacja doktorska ks. mgr. lic. Oskarasa Petrasa Volskisa jest poprawna pod względem formalnym choć zawiera kilka drobnym niedociągnięć. Język rozprawy jest staranny, poprawny i komunikatywny. W niektórych miejscach występują jednak pewne nieścisłości, np.: s. 9 – niewłaściwe jest użycie sformułowania „ostatnio” przy opisie nauczania papieża Franciszka, bowiem przy lekturze rozprawy w kolejnych latach nie będzie to już „ostatnio”, powinno się wskazać precyzyjnie czas wypowiedzi papieża; s. 17 – „rewolucja kulturalna lat 1968” jest niezbyt trafnym określeniem, powinno być „rewolucja kulturalna lat 60-tych” bądź „roku 1968”

We wstępie mogło być więcej przypisów. Należy jednak docenić umiejętność autora w konstruowaniu przypisów. Wartościowe jest wyjaśnianie w przypisach wątków pobocznych pojawiających się w toku rozumowania.

4. Wnioski końcowe

Ks. mgr. lic. Oskaras Petras Volskis przygotował rozprawę doktorską, która wskazuje na jego wysokie kwalifikacje naukowo-teologiczne. Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością jej interpretacji oraz, co ważne, zaprezentowaniem własnych wyników badań na tle cytowanej literatury. Spełnił wszelkie kryteria merytoryczne, metodologiczne i formalne stawiane rozprawom doktorskim. Wykazał się także naukową bezstronnością.

Przedłożona rozprawa doktorska spełnia wymagania stawiane przez prawo dlatego może być podstawą uzyskania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych, o co wnioskuję do Wydziału Teologicznego UKSW.

ks. Grzegorz Sokolowski

Wrocław, 13 grudnia 2022 r.